

KARİKATÜR KRİZİ: DANİMARKA'DA HOMOJEN KÜLTÜR SÖYLEMİ VE İSLAMOFOBİNİN TEZAHÜRÜ CARTOON CRISIS: HOMOGENEOUS CULTURE DISCOURSE AND THE MANIFESTATION OF ISLAMOPHOBIA IN DENMARK

NEBİLE ÖZMEN

YRD. DOÇ. DR.

TRAKYA Ü. İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

ÖZ

30 Eylül 2005 tarihinde Danimarka'da Jyllands-Posten gazetesinde, İslâm peygamberine ve Müslümanlara hakaret içeren karikatürlerin yayınlanması üzerine çıkan olaylar, yüzün üzerinde kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Bunun öncesinde 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen saldırılarla başlayan süreçten itibaren meydana gelen hadiseler genellikle Huntington'ın 1993'te öne sürdüğü, 'medeniyetler çatışması' teziyle izah edilmiştir. Ancak meselenin, medeniyetler arasındaki çatışmanın ötesinde, birçok başka sosyal, ekonomik ve benzeri boyutları da göz önünde bulundurulmalıdır. Üstelik söz konusu hadiselerde çoklu medeniyetlerin rol aldığından bahsetmek zordur. Zira başlıca aktörlerin İslâm ve Batı dünyası olduğu görülmektedir. Bütün bunlara ilâveten bu olayların sonuçları küresel boyutlara ulaşsa da, bilhassa karikatür krizinde sebepler arasında yerel hususiyetlerin de bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışmada karikatür olayı, hem Batı'daki İslamofobinin hem de Danimarka'daki İslamofobik tutumun ve kültürel bir duruş ve felsefenin tezahürü olması yönleriyle ele alınacaktır. Karikatür krizinin yaşandığı dönemde Danimarka'da bulunmamız, sürecin sebeplerini ve sonuçlarını analiz etmede bizzat gözlemlerimizden yararlanmamıza ve meselenin lokal boyutlarını da müşahede etmemize imkân vermiştir.

Anahtar kelimeler: İslamofobi, Karikatür Krizi, Homojen Kültür, Danimarka

ABSTRACT

Publishing the insulting cartoons of the Prophet of Islam and Muslims in the Jyllands-Posten newspaper in Denmark on September 30, 2005 caused many conflicts, and over one hundred people died. The events that had taken place since the beginning of the attacks on September 11, 2001 in the USA were explained by the argument of "clash of civilizations" that is put forward by Huntington in 1993. However, beyond the confusion between civilizations, many other social, economic and other dimensions must be taken into account. Moreover, it is difficult to talk about the role of multiple civilizations in these events. Because it is obvious that the main actors are Islam and the Western world. In addition, although the consequences of these events have reached global dimensions, it should not be overlooked that there are local specialties among the causes, especially in the cartoon crisis.

In this article, the cartoons will be addressed both by Islamophobia in the West and by Islamophobic attitude in Denmark and by the cultural stance and manifestation of cultural philosophy in Denmark. The fact that I was in Denmark during the period of the cartoon crisis enabled me to take advantage of my own observations to analyze the causes and consequences of the process, and to observe the local dimensions of the issue.

Keywords: Islamophobia, Cartoon Crisis, Homogeneous Culture, Denmark

Giriş*

Amerika’da gerçekleşen 11 Eylül 2001 saldırıları ve Danimarka’da 2005 yılı Eylül ayında meydana gelen ve ‘karikatür krizi’ olarak dünya gündemine yerleşen olaylar, dikkatleri kültürlerarası ilişkilere ve bu mânada kültürün en güçlü unsurlarından olan dinin bu ilişkilerdeki rolüne yöneltmiştir. Dinin bu süreçteki rolü, çatışma eksenli tartışma ve olaylarla izah edilegelmiştir. İzahların çatışma eksenli olmasında şüphesiz Hungtinton’un 1993’te öne sürdüğü ‘medeniyetler çatışması’ tezi etkili olmuştur. Bu tezin ortaya atılışı, meselenin söylem veya teorik boyutunu oluşturmaktadır. Sürecin olaylar boyutunda önemli bir halka olan karikatür krizini neden ve sonuçları bakımından sadece söz konusu tez ile açıklamak, eksik değerlendirmelere neden olacaktır. Zira sonuçları küresel boyutta olsa da, meselenin hem yerel hususiyetleri hem de kültürün birçok unsuru ile ilişkilendirilebilecek boyutları söz konusudur.

Öte yandan karikatür krizini münferit bir olay olarak değerlendirmek de sorunlu olur. Çünkü hadisenin çeşitli aşamalarında bir İslamofobik tutum ve bir kültürel duruşun tezahürlerine rastlamak mümkündür. Hâlihazırda çokkültürlü bir toplum olmalarına rağmen Danimarka toplumunun hâlâ homojen olma niteliğini bir övünç kaynağı olarak görmeleri, söz konusu karikatürlerin yayımlandığı 1871’de kurulan Jyllands-Posten gazetesinin ülkenin en çok tanınan medya organı olması ve 2007 ve 2008 yıllarında Danimarka’nın tirajı en yüksek gazetesi olmayı sürdürmesi dikkat çeken hususlardır.

Karikatür krizinin hemen akabinde, Danimarka’da yaşayan Müslümanları ve Danimarkalıları ve yaşanan olayları doğrudan gözlemleyerek edindiğimiz izlenimler ve mevcut teorik veriler

* Bu çalışma, 30 Haziran 2012 tarihinde, İstanbul’da düzenlenen Uluslararası İslamofobyaya Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

dikkate alınmak sûretiyle konu şu sorunsallaştırmalar çerçevesinde irdelenmektedir:

1. Danimarka toplumunda “homojen kültür” söyleminin çokkültürlülük deneyimine tesirleri nelerdir?
2. Danimarka’da İslâm korkusunun geliştirilmesinde öne çıkan gerekçeler nelerdir?
3. Danimarka medyasında Müslüman imajı nasıldır?
4. Karikatür krizine tepkilerin Müslümanlar arasında farklılaşması söz konusu mudur?
5. Karikatür krizi karşılıklı önyargıları pekiştirmiş midir yahut toplumları yaklaştırmada bir rol oynamış mıdır?

Bu soruların cevaplarını araştırmadan önce, söz konusu karikatür krizinin meydana geldiği ülkeyi kısaca tanımakta yarar vardır. Anayasal krallık ile yönetilen Danimarka, Baltık Denizi ve Kuzey Denizi arasında yer alan küçük bir ülkedir. Ülke Jylland yarımadası ve 406 adadan oluşmaktadır.¹ Danimarka 5.5 milyon nüfusa sahiptir. Refah düzeyi en yüksek Avrupa ülkelerinden olan Danimarka, insanların uzun ömürlü oluşuyla gurur duyan bir ülkedir.² Birleşmiş Milletler tarafından yapılan araştırmalarda, halkın hayatlarından memnuniyet oranları bakımından, çokkültürlü bir refah devleti olan Danimarka genellikle ilk sıralarda yer almaktadır.

Danimarka nüfusunun %9,5’i (526 000 kişi) göçmenler ve onların sonraki kuşaklarından oluşmaktadır. Danimarka’da 200 farklı devletten gelen insan yaşamaktadır. En büyük yabancı nüfusu sırasıyla, Türkler, Iraklılar, Almanlar ve Lübnanlılar oluşturmaktadır.³

Homojen Kültür İdeali ve Çokkültürlülük Gerçeği

Danimarka’yı tanıtan resmî belgelerde, ülke etnik ve kültürel açıdan, dil, din, tarih ve gelenekler açısından Avrupa’nın en homojen toplumu kabul edilir.⁴ Çok sayıda milleti, dili, kültürü barındırmasına rağmen bu kabulün nedeni Danimarka’nın kültür muhafazasına önem vermesi ve hâkim kültürün korunduğu düşüncesidir. Bu kabul bir bakıma homojen kalma özlemini ifade etmektedir. Bu özlemin tutuma dönüştüğünü gösteren veriler de bulunmaktadır. Örneğin; Almanya, Belçika, Fransa ve İtalya 1951’de Avrupa Birliği’ne üye olurken, Danimarka 1973’te Avrupa Birliğine gir-

¹ *Danimarka’da Yurttaş*, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, København 2003, s. 7.

² *Yearbook, 1980-2009*, Statisticks Denmark, www.dst.dk/yearbook , Denmark 2009, Figure: 9.

³ *Yearbook, 2009*, s. 23.

⁴ *Danimarka’da Yurttaş*, 2003, s. 7.

miştir. Ulusal değerlerini yitirme kaygısıyla, Euro para birimine geçişi referandumla reddetmişlerdir.

Danimarka'nın yüzyıllardır, dil ve din açısından diğer Avrupa ülkelerinden daha homojen olduğu söylenebilir. Göçmenler ve sığınmacılarla birlikte ülkenin dinî profili değişmiş, 1960'larda dünyanın diğer yerlerinden gelen insanlar Danimarka'ya yerleşmiş ve birkaç on yılda, büyük dünya dinlerinin hepsi ve daha önce ülkede bilinmeyen yeni bazı Hristiyan gruplar görülmeye başlamıştır.⁵

1960'lı yıllardaki işgücü göçüyle, Danimarka çokkültürlü bir toplum olmuştur. Halkın %85'i Evangelist-Lutherci halk kilisesinin üyesi olan Danimarka'da 150 civarında değişik büyük veya küçük inanç cemaatinin bulunduğu tahmin edilmektedir.⁶ Hristiyanlardan sonra Danimarka'da en büyük dinî grubu Müslümanlar oluşturmaktadır. Müslümanların nüfusunun 175000-200000 olduğu tahmin edilmektedir. Danimarka nüfusunun %8,4'ü Müslüman'dır.⁷

Danimarka'da güvenliğin ağırlıklı olarak gündeme gelmeye başladığı 11 Eylül 2001 olayından sonra gerek medyada ve gerekse halk arasında yabancılar, göçmenler, mülteciler, Müslümanlar ve bilhassa Türkler çokça konuşulmaya başlanmış, devletin ve toplumun hoşgörüsü, çokkültürcülüğü ve fazla hümanist oluşu gözardı edilmiştir. Bu dönemden itibaren, toplumdaki yabancılar, onların hakları, kültürleri, dinleri, yaşayışları ve Danimarka toplumundaki yerleri ülkenin en önemli meselesi olmuştur.

Tartışmaların temelinde ülkede yaşayan ve Avrupa Birliği ülkeleri dışından gelenlerin ülkenin değerlerine, yaşam kültürüne ve ekonomisine zarar verdiği yönündeki iddialar yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle ülkenin homojen yapısını koruyamamasından endişe edilmektedir.

Danimarka kültürünün en bilinen özelliklerinden biri demokratik bir tolerans kültürü olmasıdır. Bu nedenle Avrupa ülkelerinin çoğunun aksine yabancı düşmanlığı geç bir dönemde⁸ 1980'li yıllardan sonra Danimarka'da yayılmaya başlamıştır.

⁵ Jørgen Bæk Simonsen, "Constitutional Rights and Religious freedom in Practise: The Case of Muslim in Denmark", Ed.:W.A.R. Shadid & Van Koningsveld, *Religious Freedom and the State: The Position of Islam in the European Union*, Peeters, Leuven 2002, s. 20 .

⁶ *Danimarka'da Yurttaş*, 2003, s. 104.

⁷ Mustafa Hussain, "Muslims in EU: Cities Report Denmark, 2007", *Open Preliminary Research Report and Literature Survey*, Society Institute Monitoring and Advocacy Program. www.eumap.org/topics/minority/reports/eumuslims/background_reports/download/denmark/denmark.pdf erişim tarihi: 04.06.2007, s. 5.

⁸ Mehmet Taş, *Avrupa'da Irkçılık: Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler*, İmge Kitabevi, İstanbul 1999, s. 102.

Öte yandan, Danimarka toplumu ve medyasının bir bölümünün, genel olarak Müslümanların ve Türklerin kültürel değerlerini evrensel değerlere uymadığı gerekçesiyle eleştirmeleri ve değerlerini terk etmedikleri sürece uyum sağlayamayacaklarını dile getirmelerinin, Batı'nın kendisini ahlâkî, kültürel ve medeniyet olarak üstün görmesiyle yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Parekh bu durumu Batı'nın 'duyarsızca kabadayılık yapma'sı olarak nitelemektedir.⁹

Danimarka'da bazı göçmenlerin sosyal yardımlardan fazlasıyla ve hak etmedikleri derecede yararlandıkları görüşü sıklıkla dile getirilmektedir. Göçmenlerin zamanla işveren konumuna gelerek büyük sermayelere kavuştuklarının da sıkça dile getirilmeye başlandığı 1990'lı yıllardan itibaren göçmenler ve Müslümanlar üzerindeki tartışmaların arttığı görülmektedir. Buna rağmen Müslüman göçmenlere yönelik dışlayıcı tutumların 11 Eylül saldırılarıyla birlikte daha fazla yoğunluk ve görünürlük kazandığı ifade edilebilir. Böylece küresel bazı süreçlerle birlikte gündemde ilk sırayı almaya başlayan güvenlik kaygısı, ekonomik kaygılara eşlik etmiştir. Artık Müslümanlar hakkında 'terörist' söylemi açıkça dile getirilmeye başlamıştır.¹⁰

Oysa bireylerin tüm tutumlarının onların inançlarından kaynaklanmadığı bilinmelidir. Elbette dinin, sosyal ve kültürel olgular ve olaylar üzerinde etkide bulunduğu bir hakikattir. Çünkü insanı, insan hayatını ilgilendiren alanlarda dinlerin belli felsefeleri ve bu doğrultuda düzenleme ve buyrukları bulunmaktadır. Böylece bir dine bağlı insanın da olgulara yaklaşımı muhakkak dininden kaynaklı tesirler taşıyacaktır.¹¹ Din bireye ve topluma bir bakıma "hayat felsefesi"¹² sunmaktadır. Böylece din toplumsal örgütlenmelerden, gruplaşmalara kadar birçok alanda etkisini gösterir.

Modern dünyada laikliğin benimsenişi ile birlikte dinin bir çatışma unsuru olmaktan çıktığı düşünülebilir. Ancak laiklik dinlere özgürlük sağlasa da, dinin bireylerce ve toplumlarca algılanışı ve yaşanması aynı dinin hatta aynı mezhebin bireyleri arasında bile farklılaşmaktadır. Böyle olunca bazı birey veya grupların dinî çatışmacılığa yol açan yorumları söz konusu olmaktadır. S. Huntington'a göre her dinin mensupları kendi dindaşlarıyla özdeşliğini artıracak ve diğer dinî cemaatlere karşı ise düşmanlık besleyecektir. Onun tezine göre çokkültürlü toplumlarda bu nedenle mey-

⁹ Bhikhu Parekh, „Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasal Teori, (çev. Bilgi Tanrıseven), Phoenix Yayınevi, Ankara 2002, s. 228.

¹⁰ Nebile Özmen, „Çokkültürlü Toplumda Sosyal Entegrasyon ve Din, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2012, s. 110.

¹¹ Hans Freyer, „Din Sosyolojisi, (çev. Turgut Kalpsüz), A.Ü.İ.F. Yayınları, Ankara 1967, s. 65.

¹² M. Naci Kula, „Kimlik ve Din, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001, s. 160.

dana gelecek çatışmalar kaçınılmazdır. Oysa dinî gruplar kendi aralarında bu denli kuvvetli özdeşim ve işbirliğine gidecek kadar homojen olamayabilirler. Kymlicka, din farklılıklarının çatışma ve büyük düşmanlıklara yol açacağı yönündeki tezlerin yanlıgısını, tarih boyunca dinler arası çatışmalardan ziyâde aynı dinin farklı grupları arasındaki çatışmaları hatırlatarak ortaya koymaktadır.¹³

Avrupa ülkeleri tarafından Müslümanların tek kategori kabul edilmesi, azınlık konumundaki Müslümanların dinlerinin uyuma engel olduğu yönündeki ön yargıyı beslemiştir. Oysa Müslümanlar toplumun her kesiminden geldiği gibi, farklı etnik kökenlerden gelmekte ve farklı dinî yorumları olan gruplara bağlılıkları söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle düşünce ve tutumlarında farklılıklar görülmektedir. Örneğin; Klausen, Türklerin, Güney Asyalı Müslümanlardan daha çok orta yolu desteklediklerini belirtmektedir.¹⁴ Kastoryano Türklerin bu özelliğini kendi ülkelerindeki Anayasal laiklikle ve Türklerin İslâm ile derinlemesine özdeşleşen bir millete aidiyeti ile izah etmiştir.¹⁵

Danimarka'nın Müslümanlar hakkındaki algısı da genellikle 'Kültürel yok olma' endişesi¹⁶ ile şekillenmektedir. Danimarkalıların kendi kültürlerini tanıtmak durumunda kaldıklarında veya ülkelerindeki yabancılardan konu açıldığında genellikle vurguladıkları husus, 1960'lı yıllardan önce, yani göçmenler gelmeden 'homojen' olan Danimarka kültürünün bu homojenliğini kaybetmekle kaşı karşıya olduğudur. Bu durum diğer Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. İşgücü göçü süreci ile birlikte Avrupa'da İslâm ve Müslümanlar daha fazla tartışma konusu olmuştur.¹⁷ Bu tartışmalarda Batı, Müslümanları kültürlerini değışmez görmek ve asimile olmamakta direnme içinde görürken aynı zamanda kendi kültürlerini 'değışmez' niteliğinde tanımlayarak çelişkiye düşmektedir.

Danimarka'da Müslüman Algısı, İslamofobi ve Karikatür Krizi

Bilindiği üzere İslamofobi kavramı ilk olarak, bir İngiliz düşünce kuruluşu olan, Runnymede Trust tarafından 1997'de yayımlanan bir raporda

¹³ Will Kymlicka, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, (çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998, s. 242.

¹⁴ Jytte Klausen, *İslâmı Yeniden Düşünmek: Batı Avrupa'da Siyaset ve Din*, (çev. Mahmut Aydın), Liberte Yayınları, İstanbul 2008, s. 129.

¹⁵ Riva Kastoryano, *Kimlik Pazarlığı: Fransa ve Almanya'da Devlet ve Göçmen İlişkileri*, (çev. Ali Berktaş), İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s. 140.

¹⁶ Lawrence M Friedman, *Yatay Toplum*, (çev. Ahmet Fethi), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002, s. 179.

¹⁷ Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002, s. 230.

kullanılmış, “İslâm’dan korku duyma veya nefret etme ve bu korku nedeniyle, Müslümanların hepsi veya çoğundan korkma veya hoşnutsuz kalma” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁸ Kuruluş bu kavramı Müslümanların yaşadıkları sıkıntıları dile getirmek amacıyla kullanmıştır.

İslâm ve Batı medeniyetlerinin çatışma içinde olduğunu ileri sürenlerin kuramsal kaynaklarının başında Bernard Lewis’in ‘The Roots of Muslim Rage’ (Müslüman Hiddetinin Kökleri) ve Samuel P. Huntington’ın ‘The Clash of Civilizations’ (Medeniyetler Çatışması) adlı makaleleri gelmektedir.¹⁹ Huntington gibi yazarlar genellikle İslâm’ı ve Müslümanları tekil olarak algılamaktadır. Hâlbuki ülkeler de medeniyetler de genellemelere tâbi tutulamayacak kadar farklılık sergilemektedirler. Avrupa’daki Müslümanlar farklı ülkelerden geldikleri gibi, her bir ülkedeki Müslümanlar birbirlerinden farklıdır.²⁰ Hatta aynı ülkeden gelen Müslüman grup içindeki kuşaklar arasında da dinî tutum ve algı farklılaşmaları bulunmaktadır.²¹

Avrupa ile İslâm’ın birbirlerine karşı kendilerini konumlandırma biçimlerini Göle şu şekilde ifade etmektedir:

“İslâm ile Avrupa arasındaki karşılaşma, saflığını ve sahiçiliğini yitirme duygusuyla atbaşı ilerliyor. Hem Müslümanlar hem de Avrupalılar ‘öteki’nin karşısında hissettikleri yitirme duygusunu, araya kimlik sınırları çizerek, yeni bir duvar çekerek aşmaya çalışıyorlar.”²²

Esposito ise, İslâm’dan kaygı duyulmasının nedenini şöyle izah etmektedir:

“Dini, bireysel bir inanç sistemi şeklinde yorumlayan modern anlayış, kapsamlı bir din olan, politika ve toplumla bir bütün oluşturan İslâm’ı ‘modern’ seküler ölçüye uymadığı gerekçesiyle ‘anormal’ ve ‘anlamsız’ bulmaktadır. Böylece İslâm anlaşılmaz, mantıksız, aşırı ve tehdit edici bir din olarak görülmektedir.”²³

Danimarka’da bugün yaygın olmasa da İslamofobi eksenli bir yabancı korkusunun bulunduğu gözlenmektedir. Bu nedenle bu iki olguyu birlikte ele almakta yarar vardır. Hussain, Danimarka’da ırkçılık söylem ve eylemlerinin daha çok Müslümanlara yöneldiğini ifade etmektedir.

¹⁸ Chris Allen, , “Islamophobia and It’s Consequences”, Samir Amghar ve diğerleri, *European Islam Challenges for Public Policy and Society*, Centre for European Policy Studies, Brussels 2006, s. 144.

¹⁹ John L. Esposito, *İslâm Tehdidi Efsanesi*, (çev. Ö. Baldık, A. Köse, T. Küçükcan), Ufuk Kitapları, İstanbul 2002, s. 352.

²⁰ John L. Esposito, *İslâm Tehdidi Efsanesi*, s. 367.

²¹ Robert J. Pauly, *İslam in Europe: Integration or Marginalization?*, Ashgate, Aldershot 2004, s. 163.

²² Nilüfer Göle, *İçiş Girişler: İslâm ve Avrupa*, Metis Yayınları, İstanbul 2009, s. 36.

²³ John L. Esposito, *İslâm Tehdidi Efsanesi*, s. 410.

Danimarka’da çoğunluğun, etnik azınlık algısıyla ilgili bir araştırmanın sonucuna göre Danimarkalıların %37’si bir Müslüman ile komşu olmak istemezken, ‘Müslüman’ niteliği yerine ‘farklı ırktan biri’ niteliği konulduğunda oran %18’e düşmektedir.²⁴

Danimarka’da bir dönem, Grönlandlı olan Eskimolara karşı da ayırıcılık ve dışlama politikasının uygulandığı sık sık dile getirilmektedir. Banu Avar’ın tiyatro sanatçısı Eskimo -Grönland’lı- Vivi Nielsen ile yaptığı görüşmede, Nielsen yıllarca ayırıcılığa tabi tutulduklarını söyler ve ekler: “Geçmişte bize yapılanlar şimdi Müslümanlara yapılıyor.”²⁵

Danimarka’da din değiştirerek İslâm’a geçenlerin giderek artışı da endişe duyulan diğer bir süreçtir. Resmî rakamlar 2005 yılında 2500 kişinin İslâm’a geçtiğini, bu sayının 2007 yılında 4000’e yükseldiğini göstermektedir.²⁶ Danimarka’nın en çok satan gazetelerinden Ekstra Bladet, 22 Kasım 2004 tarihinde Danimarka Halk Partisi (Dansk Folkeparti)’inden genç bir politikacının şu sözlerini nakletmektedir: “Henüz *İslâm*’ı seçen Danimarkalı sayısı azdır. Ancak şüphe yok ki bunlar Ortadoğu’dan gelen Müslümanlardan daha tehlikelidir. Çünkü bunları sınır dışı etmek mümkün değildir.”²⁷

Yine Arhus Üniversitesi Teoloji Fakültesine bağlı çoklu-dinî çalışmalar (Multireligious Studies) merkezinin açılışında teoloji profesörü ve merkezin direktörü Viggo Mortensen, yaptığı konuşmada Danimarka Kilisesi’nin güçlenerek İslâm’ın meydan okumasına karşı durması gerektiğini ifade etmiştir.²⁸ Bütün bunları Danimarka’da İslamofobinin tezahürlerinden saymak mümkündür.

Danimarka’da 1980’li yıllardan itibaren görülen ekonomik durgunluk ve işsizliğin artışıyla birlikte, Müslümanlara karşı ırkçılık ve ayırıcılık artış göstermiştir.²⁹ Bu dönemde Müslümanların bilhassa dil sorunları ve işsizlik problemleri gündemde iken, 11 Eylül olayından sonra kültürleri, gelenekleri ve hatta dinleri de sıkça tartışma konusu hâline getirilmiş ve güvenliklerini tehdit eden bir unsur olarak ifade edilmeye başlanmıştır.

Böylece 11 Eylül olayının diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Dani-

²⁴ Mustafa Hussain, , “Muslims in EU: Cities Report Denmark, 2007”, s. 8.

²⁵ Banu Avar, *Hangi Avrupa?*, Truva Yayınları, İstanbul 2007, s. 358.

²⁶ Semin Gümüşel, “Danimarka Türkiye Olur mu?”, *Yeni Aktüel*, 11-17 Ekim 2007, Merkez Gazete Dergi Basım Yayıncılık San., İstanbul 2007, sy. 118, s. 53.

²⁷ Tina Gudrun Jensen, “To Be ‘Danish’, Becoming ‘Muslim’: JO - *Journal of Ethnic and Migration Studies, Contestations of National Identity*, Routledge 2008, 34/3, s. 390.

²⁸ Jytte Klausen, *İslâmı Yeniden Düşünmek: Batı Avrupa’da Siyaset ve Din*, s. 223.

²⁹ İsa Kuyucuoğlu, “Danimarka’da İslâm ve Müslümanlar”, *Avrupa’da İslâm*, ed: Kadir Canatan, Beyan Yayınları, İstanbul 2005, s. 191.

marka'da da Müslümanları ve İslâm imajını zedelediği görülmektedir. Danimarka'da bu olaydan sonra İslamofobi yayılmış, Müslümanlardan kaygı duyma olgusu gerekçe kazanmıştır. Bir yandan dışarıdan göçlere sınır getirmek için yasal düzenlemelere gidilirken, diğer yandan içerdeki göçmenlere çeşitli zorluklar çıkarılmıştır.

Ancak 11 Eylül ve karikatür meselesinden önce de Danimarka'da İslâm fobisinin yaşandığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Klausen'in naklettiği ve 20 Mayıs 1997 tarihli Morgenavisen Jyllands-Posten gazetesinde yer alan ve 1348 kişiyle yapılan kamuoyu araştırmasına göre Danimarkalıların %48'i ülkelerindeki Müslümanların, 'Danimarka dinine ve kültürüne tehdit' oluşturduğuna inanmaktadır. Bu durumda Danimarka'da Müslümanları tehdit olarak görenlerin oranı bir azınlığın da ötesindedir.³⁰ Dünyada Müslümanlara yönelik korku ve endişenin başlangıcı kabul edilen 11 Eylül 2001'deki saldırılardan önce Danimarka halkının böyle bir düşünceye olması düşündürücüdür.

Danimarka'da İslâm karşıtı faaliyetlerin öne sürdükleri gerekçeler arasında, çok evlilik, töre cinayetleri ve kız çocuklarının sünnet edilmesi bulunmaktadır. Oysa kız çocuklarının sünnet edilmesi İslâm dininden bağımsız ve Afrika'dan gelen bazı Müslümanların geleneklerinden biridir; çok evlilik Danimarka'daki Müslümanlar arasında hemen hemen hiç görülmemektedir.³¹ Töre cinayetleri ise İslâm'ın tasvip etmediği, hatta Müslüman âlimlerin ve önderlerin şiddetle karşı çıktığı bir olgudur. Böylece Danimarka'da yabancı düşmanlığının gelişmesinde Müslümanların ve Türklerin tutumlarının gerekçe gösterilmesi, gerçeklikten ziyâde önyargılardan kaynaklanmaktadır. Bunun diğer bir nedeni ise artık Müslümanların ekonomik anlamda ülkenin kazançlarından giderek daha fazla pay alması ve konut açısından da gettoda ziyâde Danimarkalıların oturduğu semt ve bölgelerde görünür olmalarının artışıdır. Esasında kaygıya neden olan husus, kaynakların ve statülerin yabancılarla paylaşımıdır.

Seçimlerde göçmenlere daha çok kısıtlama vaat eden ve yeni hak taleplerini göz ardı eden partilerin yüksek oy alması da toplumun belli korkular taşıdığını göstermektedir. Örneğin; 2007 parlamento seçimlerinde sağcı Dansk Folkeparti oy oranını artırmış ve %13,8 oy almıştır. 2009'da ise bu partinin adayı Avrupa Parlamentosu üyesi seçilmiştir.

2004 yılında Wall Street Journal'ın gerçekleştirdiği Avrupa'da Müslüman karşıtlığını ölçen araştırmada Danimarka'da Müslüman karşıtlığı %67 oranında çıkmıştır.³² Yine ECRI (İrkçilik ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa

³⁰ Jytte Klausen, *İslâmı Yeniden Düşünmek: Batı Avrupa'da Siyaset ve Din*, s. 184.

³¹ İsa Kuyucuoğlu, "Danimarka'da İslâm ve Müslümanlar", 2005, s. 194.

³² Jytte Klausen, *İslâmı Yeniden Düşünmek: Batı Avrupa'da Siyaset ve Din*, s. 185.

Komisyonu) Müslümanların, Danimarka Halk Partisi (Dansk Folkeparti) ve medya tarafından rencide edildiğini ve eğitim, konut ve istihdam alanlarında ayrımcılıkla karşılaştıklarını rapor etmiştir³³ ENAR (Avrupa Irkçılığa Karşı Network) Danimarka’da Müslümanlara yönelik ırkçılık ve ayrımcılığın varlığından bahsederek, Gallup Poll’un 2008 araştırmasından şu sonucu aktarmaktadır: Katılımcılara Danimarka’da göçmenlere yönelik ayrımcılık bulunup bulunmadığı sorulmuş Türklerin %58’i, Somalililerin ise %62’si ayrımcılığın bulunduğunu belirtmiştir.³⁴

Danimarka medyası incelendiğinde, en çok okunan gazetelerin, Liberal eğilimli Jyllands-Posten, sağ düşüncenin hâkim olduğu Berlingske Tiden- de, sosyal demokrat Politiken ve sol değerleri öne çıkaran Information ve Ekstra Bladet olduğu görülmektedir.³⁵ Jyllands-Posten gazetesi 1871 de kurulan bir gazetedir. Müslümanlar hakkında olumsuz haberleri en çok yayınlayan gazete olduğu söylenebilir. Karikatür krizinin meydana gelmesine neden olan 12 karikatürü yayınlayan gazetedir. Danimarka’da 2007 ve 2008 yılı rakamlarına göre tirajı en yüksek gazete Jyllands-Posten’dir.³⁶ Bilhassa karikatür olayını takip eden yıllarda da yüksek tirajını sürdürmesi dikkat çekicidir.

Danimarka’da en yoğun nüfusa sahip Müslüman grubu olan Türkler medyada genellikle önyargı ile yer almakta veya onlara hakaret içeren çok sayıda yazı örnekleri bulunmaktadır. Örneğin; 17 Ekim 2007 tarihli Ekstra Bladet gazetesinde yer alan bir yazıda Türkler barbar olarak nitelendirilmiştir. Bunun üzerine Kopenhag büyükelçiliği bu yazıya cevap yazmak durumunda kalmıştır.³⁷ Danimarka medyasında başarı gösteren Türklerden veya Müslümanlardan çok az bahsedilirken, olumsuz olaylara katılanlardan çok sayıda örnekler verilmektedir.

Danimarka medyasının genellikle azınlıklar konusunda olumsuz yayın yaptıkları araştırmacılar tarafından sık sık dile getirilmektedir. Bilhassa azınlıkların suçluluğu üzerinde durulmakta bu konuya da namus cinayetleri, kız çocukların sünnet edilişi, radikal İslâmî hareketler gerekçe gösterilmekte ve buradan İslâmî terör söylemine varılmaktadır.³⁸

³³ ECRI, *The European, Comission Against Racism and Intolerance (ECRI), Third Report on Denmark*, Strasburg 16 May 2006, s. 26.

³⁴ Bashy Quraishy, *Racism in Denmark, Enar Shadow Report 2008*, ENAR, Copenhagen 2008, s. 12.

³⁵ Yearbook, 2009, s. 79-80.

³⁶ Yearbook, 2009, s. 79.

³⁷ Danimarka Haber Gazetesi, sy. 1832, <http://haber.dk/anasayfa/modules.php?name=News&file=print&sid=1832>, erişim: 22.10.2007.

³⁸ Lisa, Darin, *Immigrant Integration in Denmark*, MA Thesis in Department of Geography, Central Connecticut State University New Britain 2008, s. 53.

2003 yılında Danimarka'nın sekiz gazetesi ve üç televizyonunu, 17-23 Kasım tarihleri arasında bir hafta inceleyen araştırmancının sonuçlarına göre, bu sürede, etnik azınlıklarla ilgili 141 yazı ve haber tespit edilmiştir. Bu yazıların %63'ü göçmenleri bir problem olarak resmetmiş, sadece %7'si göçmenlerin durumunu iyileştirmeye yönelik çözüm önerileri sunmuştur.³⁹

Karikatür meselesinde ifade hürriyeti ile başkalarının haklarını ihlâl veya saygısızlık arasındaki sınırın belirsizliği problemi tartışılmıştır. Ancak, hükümet, gazeteyi desteklemiş ve ifade özgürlüğünden yana olduğunu beyan etmiştir.

2005 yılındaki karikatür krizi sırasında çıkan olaylarda Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde yüzden fazla kişinin öldüğü belirtilmektedir. Yine bu süreçte Danimarka başbakanı özür dilemezken, Şubat 2006'da mezarlıkların Müslümanların defnedilmiş olduğu kısımlarına saldırılar düzenlenmiş, az sayıdaki Danimarkalı bazı gruplar da Müslümanlardan özür dilemek amacıyla yürüyüşler yapmışlardır.

Karikatür krizi sırasında meydana gelen olaylar, Müslümanların tepkilerinin çeşitlilik arzettiğini göstermiştir. Nitekim Danimarka'daki Müslümanların tepkisinin dünyanın diğer bölgelerindeki Müslümanların tepkisine kıyasla sınırlı kaldığı gözlenmiştir. Böylece, hem İslâm'ın farklı yorumlarının olduğunu hem de Danimarka'ya gelen göçmen Müslümanların farklı ülke ve kültürlerden geldiğini göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Yine birçok İslâm ülkesinde şiddet eylemleri yerine ekonomik boykot tercih edilmiştir. Özellikle Suudi Arabistan ve İran gibi bazı Ortadoğu ülkelerinde başlatılan, Danimarka ürünlerine yönelik boykot Danimarka'nın bu ülkelere sanayi ürünleri ihracatına fazla etki etmese de gıda ürünleri ihracatının azalmasına neden olmuştur.⁴⁰

Karikatür krizinden sonra İslâm ve Müslümanlar Danimarka'da neredeyse en çok konuşulan konu olmuştur. Bu dönemden itibaren bilhassa Kur'ân-ı Kerîm'e ve İslâmî yayımlara ilgi artmıştır. 2006 yılında Danimarka'da en çok satan kitap, Kur'ân-ı Kerîm'in Danimarka dilinde yayınlanan yeni basımı olmuştur.⁴¹ Bu durumun olumlu denilebilecek yönü de Müslümanları daha yakından tanıma taleplerindeki artışın kültürel mesafeyi azaltmaya ve uzun vadede tarafların önyargılarını azaltmaya katkı sağlayacak olmasıdır.

³⁹ Lisa, Darin, *Immigrant Integration in Denmark*, s. 54.

⁴⁰ Yıllık Rapor, T.C Kopenhag Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Danimarka'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri 2006 Yılı Raporu, s. 12.

⁴¹ Semin Gümüşel, "İkinci Kuşak Göçmen Çocukları Köktendinci Örgütlere Yöneliyor: Danimarka'da Graffiti Minareler", *Yeni Aktüel*, sayı 119, 18-24 Ekim 2007, Merkez Gazete Dergi Basım Yayıncılık San., İstanbul 2007, s. 52.

2006 yılı itibariyle Danimarka Güvenlik ve İstihbarat Servisi PET (Politets Efterretningstjeneste), Danimarka’da 2005 yılında 81 ırkçı saldırı gerçekleştiğini, bu oranın 2006’da %125 artış göstermiş olduğunu ve 2006 yılının ilk altı ayında 39 ırkçı şiddet eyleminin gerçekleştiğini bildirmiştir.⁴² Karikatür krizinden sonra, ırkçı olaylarda olağanüstü bir artışın olması da, karikatürlerin hangi konuda fonksiyonel olduğunu göstermektedir. Bazen ırkçı olaylar münferit olarak nitelendirilse de, ırkçı saldırıların, sadece kişilik bozukluğuna sahip bireylerin tutumundan ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. Schnapper, bu olayların daha çok ırkçı bir düzenin varlığından kaynaklandığını belirtmektedir.⁴³ Hussain, DACORD (Irkçı Ayırıcılık Üzerine Dokümantasyon ve Danışma Merkezi)’ün azınlık mensuplarının Danimarka’da hem özel kurumlarda hem de kamu kurumlarında dışlandıklarını gözlemlediğini belirtmektedir. Öyle ki göçmenlerin Danimarka’da doğmuş ve okumuş olan çocuklarına dahi dışlamanın yapıldığına şahit olunmuştur. İlginç olan durum ise ‘sosyal bir fenomen olarak yaygın etnik ayırımın, kurumsal söylemde reddedilmekte’⁴⁴ oluşudur.

Yine Møller ve Togeby tarafından yapılan alan araştırmasına göre Türklerin %17’si okullarda ve diğer eğitim kurumlarında ayırım hissettiklerini belirtmişlerdir.⁴⁵ Aynı araştırmaya göre Türklerin %22’si sosyal konut veya kooperatif edinmede ayırıcılık yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırmada Türklerin %19’u ise sosyal hizmetlerde ve belediyelerde ırkçılığa mâruz kaldıklarını belirtmişlerdir.⁴⁶

Yabancı ve Müslüman korkusu yaşayan Danimarka’da ülke güvenliğini tehdit edecek boyutta terör örgütünün bulunduğu da söylenemez. Üstelik terör örgütü veya terörist kavramları Danimarka toplumunda İslâmî terör örgütlerini çağrıştırmaktadır. Bunların en bilineni HT (Hizbü’t tahrîr)’dir. HT gibi radikal oluşumların dağıttıkları broşürler ve internet sitelerinde yer alan sloganlar, Danimarka toplumunun İslâm’a karşı olması nedeniyle düşmân ilan edilmesi gerektiği mesajını içermektedir. Bu tür örgütlerin İslâm adına hareket ettiklerini söylemeleri ise İslâm’a ve Müslümanlara önyargının diğer bir nedenidir. Müslümanların çoğunluğunun, İslâm’ı temsil etme iddiasında bulunan bu gruplara müsamahakâr davranmadığı da gözlenmektedir.

⁴² Danimarka Haber Gazetesi, 2006 Ağustos 8.

⁴³ Dominique Schnapper, *Sosyoloji Düşüncesinde Öteki ile İlişki*, (çev: Ayşegül Sönmezay), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, s. 194.

⁴⁴ Mustafa Hussain, Jean-Marc Monnier, “The ‘Ethnic’ Crime, Policing and Society”, *Minority Report Focus on Ethnic Inequality in Denmark 2005*, <http://mixeuropa.dcmia.dk/fileadmin/documents/report280105.pdf> eşirimi tarihi: 4 Şubat 2009, saat 12.10, s. 58.

⁴⁵ Mustafa Hussain, , “Muslims in EU: Cities Report Denmark, 2007”, s. 17.

⁴⁶ A.g.e., s. 26-28.

Avrupa ülkelerindeki yabancı düşmanlığının nedenlerinden biri bu ülkelerin toplumlarının ideal ülke olma hedeflerinden dolayı, işsizlik, yüksek suç oranı, uyuşturucu kullanımı gibi sorunları kabul edilemez ve mutlak çözülmesi gereken sorunlar olarak görmeleri ve son dönemlerde bu tür suçların kaynağı olarak yabancıları görmeleridir.⁴⁷ Danimarka'da bu tür kaygıların diğer Avrupa ülkelerine nazaran daha fazla olduğu gözlenmektedir. Meselâ ülkedeki tüm telefon ve internet iletişimde görüşmeleri kaydetme kararı alan ilk AB ülkesi Danimarka'dır.⁴⁸ Mülâkatlarımızda Danimarka'daki yabancılar bu tür tedbirlerin kendilerine yönelik olarak alındığını ifade etmişlerdir.

30 Eylül 2005 tarihinde Jyllands-Posten gazetesinde yayımlanan karikatürler sonrasında, uluslararası kurumların tavsiyesine rağmen Başbakan Rasmussen'in karikatürlerin yayınlanmasını basın özgürlüğünün gereği olarak görmesi ve Müslümanlardan özür dilememesi Danimarka'dan ziyâde diğer bazı ülkelerde protestolara neden olmuştur. Ayrıca J. Posten Gazetesinin kültür editörü Flemming Rose'nin üç yıl önce kendisine başka bir karikatürist olan Christopher Zieler tarafından gönderilen ve İsa Peygamberi tasvir eden karikatürleri Protestan Danimarka toplumunu rahatsız edebileceği gerekçesiyle yayımlamamıştır. Böylece azınlığın hassasiyetlerinin göz ardı edilebileceğini göstermiştir.⁴⁹

Danimarka medyasında ırkçı söylemle yayın yapan başka kuruluşlar da vardır. Söylemi açıkça İslâm ve Müslüman karşıtlığı olan ve Kopenhag'a yakın kuzey Sjælland'dan yayın yapan Radio Holger bunlardan biridir.⁵⁰ Yine Extra Bladet Danimarka'da yabancı düşmanlığını zaman zaman destekleyen bir gazetedir.

Kısaca Danimarka'da eğitim, iş gibi alanlarda ayırıcılık görülmekte, ırkçı yayın yapan medya organları ve siyasiler bulunmaktadır. Ancak bunlardan hareketle Danimarka'da çok yaygın bir ırkçılık, İslâm karşıtlığı ve ayırıcılığın bulunduğunu söylemek gerçekleri yansıtmayacaktır.

Danimarka'da tüm dinî gruplar, ibadethâne, okul, dernek kurmak amacıyla (gayri) menkul satın alabilmektedirler. Yine kitap yayımlama ve dinlerini tanıtmaya haklarına sahiptirler. Katolikler, Metodistler, Baptistler ve Mûsevîler yasal olarak tanınmış inanç grubu statüsündedirler. Müslüman-

⁴⁷ Nuri Bilgin, *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*, Ege Yayınları, İzmir 1994, s. 60.

⁴⁸ Semin Gümüşel, "İkinci Kuşak Göçmen Çocukları Köktendinci Örgütlere Yöneliyor: Danimarka'da Graffiti Minareler", *Yeni Aktüel Dergisi*, s. 55; Haber, 1832.

⁴⁹ Ayhan Kaya, Ferhat Kentel, *Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?: Almanya Türkleri ve Fransa Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2005, s. 70.

⁵⁰ Darin, Lisa, *Immigrant Integration in Denmark*, s. 54.

ların bu statünün dışında olması belli bir tarihten sonra artık devletin bu şekilde bir statü verme yetkisinin kaldırılmasına bağlanmakta ve bu tanınmanın da geçersiz olduğu ifade edilmekle birlikte, Müslüman din adamlarına, tanınmış dinî grupların din adamlarına verilen birçok yetki meselâ nikâh yetkisi⁵¹ verilmemektedir. Yine diğer gruplara kendi mezarlıklarını inşa etme hakkı tanındığı halde, Müslümanlar tüm çabalara rağmen ancak 2006 Eylül ayında kendi mezarlıklarını inşa edip hizmete açabilmişlerdir. Üstelik bu zamana kadar mezarlıklarında ateistlere ayrılan kısımlarında gömülmelerine izin verilen Müslümanlara, ancak 2002 yılında ölümlerini tabutsuz gömmek için Kilise Bakanlığına başvurma ve kilise konsilleri izin verdiği takdirde tabutsuz gömme hakkı tanınmıştır.⁵² Öte yandan Danimarka'da 200 binin üzerinde Müslüman bulunmasına rağmen, minareli cami inşasına ancak 2009 yılında izin verilmiştir.

Danimarka'da Halk Kilisesine üye olan her vergi mükellefi Kilise vergisi vermek zorundadır. Müslümanlar Halk kilisesine üye olmadıklarından bu vergiden muaftırlar. Ancak Danimarka'da resmen tanınmayan dinî cemaat mensuplarına da Meselâ kendi cami derneklerine ödedikleri paraların vergisinde indirim sağlanmaktadır.⁵³

Klausen'in bazı Avrupa ülkelerinde bulunan Müslüman liderlerle yaptığı alan araştırmasında, Müslümanlara muameleden genel memnuniyetle ilgili yönelttiği soruya Danimarka'daki Müslüman liderler, İsveç, Fransa, Almanya, İngiltere ve Hollanda'daki liderlerden çok daha yüksek bir oranda %33,3 oranında genel olarak hoşnut oldukları yönünde cevap vermişlerdir.⁵⁴

Danimarka'da Müslüman kız öğrenciler ilkokuldan üniversiteye kadar başarılarını örterek okuma imkânına sahiptirler. Öğretmen ve öğretim üyeleri ve devlet kurumlarında çalışan neredeyse tüm memurlara kılık kıyafet serbestisi tanınmaktadır.

Danimarka'da Müslümanlar için sağlanan ilk kolaylıklardan biri helâl et kesimi olmuştur. Danimarka marketlerinin çoğunda bilhassa kümes hayvanları İslâmî usullere göre hazırlanmakta ve etiketlerinde helâl oldukları belirtilmektedir.⁵⁵

Danimarka'ya Türkiye'den Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan 1985 yılın-

⁵¹ Jorgen Nielsen, *Muslims in Western Europe*, 3. baskı, Edinburgh University Press, Edinburgh 2004, s.79; İsa Kuyucuoğlu, "Danimarka'da İslâm ve Müslümanlar", s. 183.

⁵² Jytte Klausen, *İslâmî Yeniden Düşünmek: Batı Avrupa'da Siyaset ve Din*, s. 161-162.

⁵³ İsa Kuyucuoğlu, "Danimarka'da İslâm ve Müslümanlar", s.182.

⁵⁴ Jytte Klausen, *İslâmî Yeniden Düşünmek: Batı Avrupa'da Siyaset ve Din*, s. 79.

⁵⁵ Jorgen Nielsen, *Muslims in Western Europe*, 3. baskı, Edinburgh University Press, Edinburgh 2004, s. 81.

dan itibaren imam gönderilmektedir. 1989'dan itibaren bu imamlara dört yıl Danimarka'da kalma hakkı tanınmıştır. Pedersen böylelikle Türkiye'deki İslâmî hareketlere bağlı imamların Danimarka'ya gelişinin Türkiye tarafından engellenmiş olduğunu ifade etmektedir.⁵⁶

2006 yılında yaptığımız araştırmada, Danimarka Türklerinin sadece %29,4'u dinlerine saygı gösterildiğini belirtmiştir. 'karikatür' olayının akabinde bu araştırmanın gerçekleştirilmiş olmasının da bu sonuca tesir ettiği düşünülebilir. Kısaca karikatür krizinin Müslümanlar ve Danimarka toplumunun karşılıklı olarak birbirlerine güvenlerini zedelemiş ve önyargıları pekiştirmiş olduğu gözlenmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada belirtilen süreçler ve olgular dikkate alındığında söz konusu karikatürlerdeki çizimlerin, esasında İslâm peygamberinin tasvirleri değil, Batı'nın korkularının çizgiye aktarılması ve dışa vurumu olduğu görülecektir. Zira bomba içeren çizim, yeni dönemde İslâm ve Müslümanlarla yan yana konulan 'terörist' yaftasına ve bunun üzerinden üretilen korkuya; çok eşlilik veya çocuk yaştaki kızlarla evliliği içeren çizim yine Batı'nın İslâm dünyasının evrensel insan haklarını veya kadın haklarını hiçe saydıkları yönündeki basmakalıp yargılarını yansıtmaktadır. Bu korkular Salman Rüştî'nin ifade ettiği ve Batı'da "zihnimizde tasvir ettiğimiz İslâm ve Müslümanlar budur" diyerek tasvip edilen durumun çizgilerle ifadesidir.

Gözlemlenen en dikkat çekici süreçlerden biri ise, Danimarka'nın uzun zamandır Müslümanlarla bir arada yaşama tecrübesine rağmen, karikatürlere İslâm dünyasından gelen bu yoğunlukta ve boyutta tepkilere anlam verememiş görünmesiydi. Çünkü onların kültüründe peygamber pekâlâ resmedilebilir ve çizilebilirdi. Oysa kültürleri tanıma ve onlardaki hassasiyetlere, sınırlara saygı duyma, hoşgörü gösterme bu hadiselerle mani olabilirdi. Bu konuda henüz katedilecek uzun mesafelerin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan iletişim ve ulaşımdaki bunca hız ve kolaylığın tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar kültürleri biraraya getirdiği hakikati karşısında, homojen kültür idealinin de, dışlama, ayrımcılık ve benzeri insanlık suçlarına hizmet etmekten öteye gidemeyeceği kabul edilmelidir. Ancak buna mukabil, ötekini dışlamayı, aşağılama ve yaşam hakkı tanımamayı içermediği sürece her kültürün kendini muhafaza hakkına sahip oluşuna itiraz edilemez.

⁵⁶ Lars Pedersen, "Islam and Socialization Among Turkish Minorities in Denmark: Between Culturalism and Cultural Complexity" *Muslim European Youth: Reproduction Ethnicity, Religion, Culture*; Ed: Steven Vertovec&Alisdair Rogers, Ashgate Publishing Ltd., England 1998, s. 83.

Karikatür krizi olarak anılan ve uzun süre dünya gündemini meşgul eden hadisenin ve çevresinde gelişen süreçlerin, tüm taraflar için olumlu değil, bilakis önyargıları pekiştirici, çatışmaları artırıcı ve toplumların birarada huzur içinde yaşama özlemlerini geciktirici işlevlerle kendini gösterdiği sonucuna varılabilir.

Kaynakça

Abadan-Unat, Nermin, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002.

Allen, Chris, “Islamophobia and It’s Consequences”, Samir Amghar ve diğerleri, *European Islam Challenges for Public Policy and Society*, Centre for European Policy Studies, Brussels 2006, s. 144-167.

Avar, Banu, *Hangi Avrupa?*, Truva Yayınları, İstanbul 2007.

Bilgin, Nuri, *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*, Ege Yayınları, İzmir 1994.

Danimarka Haber Gazetesi, 2006 Ağustos 8.

Danimarka Haber Gazetesi, Sayı, 1832, <http://haber.dk/anasayfa/modules.php?name=News&file=print&sid=1832> erişim: 22.10.2007.

Danimarka’da Yurttaş *Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration*, København 2003.

Darin, Lisa, *Immigrant Integration in Denmark*, MA Thesis in Department of Geography, Central Connecticut State University New Britain 2008.

Esposito, John L., *İslâm Tehdidi Efsanesi*, (çev. Ö. Baldık, A. Köse, T. Küçükcan), Ufuk Kitapları, İstanbul 2002.

ECRI, The European, Commission Against Racism and Intolerance (ECRI), *Third Report on Denmark*, Strasburg 16 May 2006.

Freyer, Hans, *Din Sosyolojisi*, (çev. Turgut Kalpsüz), A.Ü.İ.F. Yayınları, Ankara 1967.

Friedman, Lawrence M., *Yatay Toplum*, (çev. Ahmet Fethi), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2002.

Göle, Nilüfer, *İçiçe Girişler: İslâm ve Avrupa*, Metis Yayınları, İstanbul 2009.

- Gümüşel, Semin, “Danimarka Türkiye Olur mu?”, *Yeni Aktüel*, 11-17 Ekim 2007, Merkez Gazete Dergi Basım Yayıncılık San., İstanbul 2007, sy. 118, s. 50- 62.
- _____, “İkinci Kuşak Göçmen Çocukları Köktendinci Örgütlere Yöneliyor: Danimarka’da Graffiti Minareler”, *Yeni Aktüel*, 18-24 Ekim2007, Merkez Gazete Dergi Basım Yayıncılık San., İstanbul 2007a., sy. 119, s. 48- 55
- Hussain, Mustafa & Jean-Marc Monnier, “The ‘Ethnic’ Crime, Policing and Society”, *Minority Report Focus on Ethnic Inequality in Denmark 2005*, <http://mixeurope.dcmmedia.dk/fileadmin/documents/report280105.pdf> erişim tarihi: 4 Şubat 2009 saat 12.10 s. 53-64.
- _____, “Muslims in EU: Cities Report Denmark, 2007”, *Open Preliminary Research Report and Literature Survey*, Society Institute Monitoring and Advocacy Program. www.eumap.org/topics/minority/reports/eumuslims/background_reports/download/denmark/denmark.pdf erişim tarihi: 04.06.2007.
- Jensen, Tina Gudrun, “To Be ‘Danish’, Becoming ‘Muslim’”: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Contestations of National Identity, Routledge, 2008, 34/3, s. 389-409.
- Kastoryano, Riva, *Kimlik Pazarlığı: Fransa ve Almanya’da Devlet ve Göçmen İlişkileri*, (çev. Ali Berktaş), İletişim Yayınları, İstanbul 2000.
- Kaya, Ayhan & Ferhat Kentel, *Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?: Almanya Türkleri ve Fransa Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2005.
- Klausen, Jytte, *İslâmı Yeniden Düşünmek: Batı Avrupa’da Siyaset ve Din*, (çev. Mahmut Aydın), Liberte Yayınları, İstanbul 2008.
- Kula, M. Naci, *Kimlik ve Din*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001.
- Kuyucuoğlu, İsa “Danimarka’da İslâm ve Müslümanlar” ed. Kadir Canatan, *Avrupa’da İslâm*, Beyan Yayınları, İstanbul 2005, s.180- 199.
- Kymlicka, Will, *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, (çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998.
- Quraishy, Bashy, *Racism in Denmark, Enar Shadow Report 2008*, ENAR, Copenhagen 2008.

- Nielsen, Jorgen, *Muslims in Western Europe*, 3. baskı, Edinburgh University Press, Edinburgh 2004.
- Özmen, Nebile, *Çokkültürlü Toplumda Sosyal Entegrasyon ve Din*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2012.
- Parekh, Bhikhu, *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasal Teori*, (çev. Bilgi Tanrıseven), Phoenix Yayınevi, Ankara 2002.
- Pauly, Robert J., *Islam in Europe: Integration or Marginalization?*, Ashgate, Aldershot 2004.
- Pedersen, Lars “Islam and Socialization Among Turkish Minorities in Denmark: Between Culturalism and Cultural Complexity” *Muslim European Youth: Reproduction Ethnicity, Religion, Culture*; Ed: Steven Vertovec&Alisdair Rogers, Ashgate Publishing Ltd., England 1998, s.77-86,
- Schnapper, Dominique, *Sosyoloji Düşüncesinde Öteki ile İlişki*, (çev: Ayşegül Sönmezay), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.
- Simonsen, Jørgen Bæk “Constitutional Rights and Religious freedom in Practise: The Case of Muslim in Denmark”, Ed.:W.A.R. Shadid & Van Koningsveld, *Religious Freedom and the State: The Position of Islam in the European Union*, Peeters, Leuven 2002, s.20-28.
- Taş, Mehmet, *Avrupa’da Irkçılık: Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler*, İmge Kitabevi, İstanbul 1999.
- Yıllık Rapor, *T.C Kopenhag Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Danimarka’nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik- Ticari İlişkileri 2006 Yılı Raporu*.
- Yearbook, 1980-2009, Statisticks Denmark, www.dst.dk/yearbook , Denmark 2009.